

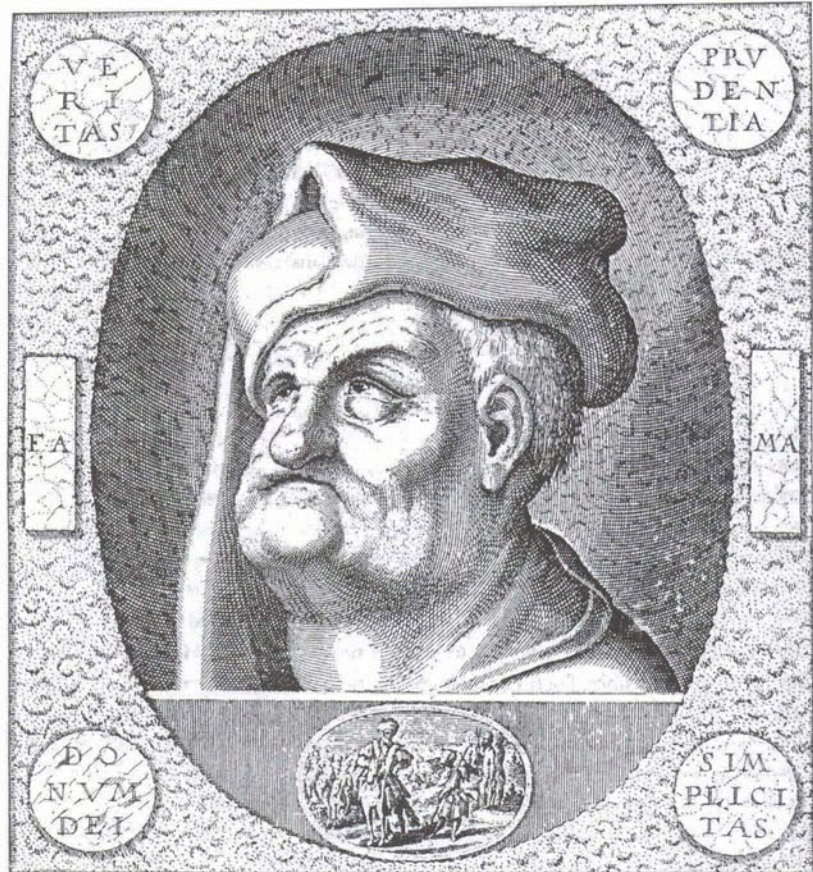
Van braoierd en broekerd, fêrmetèt en zemeltrien

Typerende woorden in de dialecten van onze omgeving

Er leven in de Meierijsse streektaal een paar spozinnen betreffende Den Bosch en het Bosch in onze regio. De bekendste van deze plaagtermen is ongetwijfeld: *gij gèk, mee oewe grooten bèk*. Om dit gegeven te staven hebben we het *Bosch woordenboek* eens nagelopen op woorden die de spreekwoordelijke grote mond van de Bosschenaar zouden kunnen typeren. De oogst is als volgt: *grootbèk* (bemoelial), *lulhannes* en *lulkont* (kletsmajoor), *kwèik*, *kwèikerd* (schreeuwlelijk), *meut* (kletsmajoor), *schrijt* (hardgetaalde vrouw), *snebbel* en *snep* (druk prattende vrouw) en *veulpraots* (iemand met een grote mond).

Een ander goedmoedig bedoeld 'Bosch' treiterzinnetje is: *d'r leet nie veul, mar wa d'r legt dè laote legge*. Dit zou ooit gezegd zijn door een opzichter bij een bouwmaterialenhandel in Den Bosch en het maakte zoveel indruk dat het een eigen leven ging leiden. Overigens wordt in veel meer stadsdialecten *legge* gezegd voor *liggen*. Zo schrijft Jules Deelder bijvoorbeeld in zijn Rotterdam: *'Ik denk, gaat legge kreng. Maar niks legge.'*

De overige kwalificerende termen uit het *Bosch woordenboek* zijn: *aoi* (dom, sloom persoon), *bambesjoerder* (pierewaaier, losbol), *blauwverver* (pocher), *blikerd* (onder meer voor iemand die oneerlijk speelt), *braoierd* (prutser, stoethaspel), *broekerd* (stoethaspel, lulhannes), *dondervêrke* (deugniet), *drülleke* (klein persoon), *êrteteller* (zuinig persoon), *fêrmetèt* (flinke vrouw), *flèèr* (straatmeid), *galleperd* (gaperd, sufferd), *grasnèk* (mager scharminkel), *hemelhoer* (kwezel), *hèndige* (slimmerik), *herreketek* (manwijf), *jandokus* (goedzak), *jan-stap-netjes* (nette heer met overdreven manie-

ren), *kaoljakker* (armoedzaaier), *kedee* (haaibaai), *linkerd* (sluw persoon), *klooi* (vervelend, onhandig mens), *loeter* (loeder), *lozie* (sufferd), *luiszak* (gemeen persoon), *lulletje lampekatoen* (halve zachte), *lutje* (onnozelaar), *meterzeiker* (gasmeter-opnemer), *meulepèrd* (grote, lompe vrouw), *mie* (sullige vrouw), *mud* (groot hoofd), *neetoor* (plaaggeest), *netevreter* (iemand die altijd kritiek heeft), *nip* (vervelend vrouwmens), *onterik* (ondeugd). Voorts *pitskont* (kieskeurige eter), *potstuk* (vervelend persoon), *prengel* (gierigaard), *priemerik* (geestelijke, priester), *pruttelkuntje* (mopperpot), *ritskont* (zwerfkat, vrouw die nooit thuis is), *schele wiewaai* (scheldterm),

Een 'lulletje lampekatoen'? Zeker niet. Claus Narr (1486-1530?) was beroemd (*fama*) om zijn zin voor waarheid (*veritas*), zijn vroomheid (*prudentia*), zijn gave Gods (*donum dei*) en eenvoud (*simplicitas*).

schoeperd (dief), *schrappel* (lelijke vrouw), *sebèm* en *sebemmel* (wijf), *sèmmeltrien* (zeurkous), *sèpkin* en *sèpnèk* (scheldwoorden), *sjap* en *sjappie* (verlopen manspersoon), *slaai* (lange vrouw), *sleipdeke* (sloompersoon), *spataoi* (zeur), *spèknèk* (braneschopper), *spouw-poeier* (vervelend kind), *staole jizzus* (niet plooibaar persoon), *triefelaar* (oplichter), *trubbelkont* (onrustig persoon), *tut* (dom mens), *uitbui-*

Een 'auwe bambesjoerder'. Gravure van Jacob Goltzius, 1535-1609 naar Hendrick Goltzius, 1558-1617.

zerd (klaploper), upper (klein persoon), vetkaoi en vetkees (viezerik, smeerlap), vuile jaai (slons), waus en koekwaus (gek, dwaas), zaojerd (langprater), zebedeuske (onaanzienlijk persoon), zemel of zemeltrien (zeur), zeverklep (zeurpiet), zute (zoetsappig, braaf persoon), zwartmoor (een kind dat zich vies gemaakt heeft).

Koekwaus (mafkees) wordt vaak ervaren als een zeer Bosch woord. Toch kwamen we het ook tegen in het Haags met de spelling koekwahs en de omschrijving ouwehoer. Daar bestaat zelfs het werkwoord koekwahse voor ouwehoeren.

Voor persoonstyperingen zijn er ook in het Rosmalens en Noordmeierijs veel termen die verwijzen naar de lichaamsbouw: voor het mannelijke geslacht: 'n puisje (klein en dik), 'n klótmènneke, 'n prulmènneke of 'n prutsventje (klein en onnut), 'ne palleasot, 'nen halfwaas (slungelig), 'ne loebes (zwaar

en lomp), 'ne papzak (dik), 'ne lange lapas, die lang leijne (lang), 'ne klùpperd, 'ne gofferd, 'ne knoest, 'ne knürft, 'n dwèrshout (groot, grof en weerbarstig), 'nen bónstaak, 'nen durjager, 'ne skraolen herring, 'ne skrielen haon, 'ne fijne sprinkaon, 'ne spitse (mager). Van een heel mager persoon zegt men: zonne magere skriekerd kan mi de kneijnd dur de speijle. 'ne Poors is iemand die heel heetgebakerd is en 'nen bliekerd is een mager, maar ook een nieuwsgierig manspersoon. 'n Aauwfiep, aauwbet, aauwmeut of aauwhoer zegt men tegen mannen die veel onzin praten, maar daarvoor kent men ook lulboks, lulfiep, lulhoer, lulmesiejn, lulpestoor en lulkont. 'ne Rèine smerlap of 'n rèin vèerke is een vuile smeerlap (rèin = onrein, smerig). Rèin moddekevaol (modderkevuil) is een oud, vrijwel verdwenen woord voor iemand die alles smerig maakt. 'nen Horzak is een ruziemaker. Dan zijn er ook nog tal van samenstellingen met -kloot: knoekikloot, klètskloot, lulkloot, vrèilkloot, zwètskloot.

Voor omvangrijke vrouwen: 'n foempa, 'n hommel, 'n frommel, 'n ton, 'n braoi, 'n bats, 'n meulepèrd, 'n magochel, 'ne betonmeule. Voor magere dames: 'n skránnie, 'n skoëffel, 'n sliejt, 'n gèit, 'n skòts, 'n spitske. 'n Dutsel, 'n dutseldoos en 'n dutseldeuske zijn onnozel, 'n gaap, 'n drieka en 'n toeta zijn vaak onbenullig, 'n doos en 'n sibbedeijs zijn schaaftig en onhandig. 'n Sloor is 'n slorzige knoekikont, net als 'n raow raokel, (slordig en bedrijvig), 'n lui vag is een persoon die niets uitvoert, 'n fluit of 'n fleijr is 'n lochte', een lichtzinnige vrouw. 'n Kwèbbel, 'n kakel of 'n tètter kan haar mond niet houden. 'n Skaoter lacht graag, 'n skètter heeft een schelle stem, 'n rèttekètèt praat veel en hard. 'n Gemeen loeter is 'n hil kaoi kring'. En over dat laatste type bestaan zelfs zeispreuken: 'n Kaoi

wijf is èrg, zin Eevert, mar ginnen thuis is nog èrger...

Kaoi weer hi alleman, zin Willem, mar 'n kaoi wijf...

Wijlen Thieu Sijbers heeft ooit een aardig lied over de respectieve dames in zijn Nijnsels dialect gemaakt dat *Honderd op een rij* heet. Daaruit willen we twee fragmenten citeren:

'n Trien en 'n Trees en 'n raokel,
'n Zebedeeske, 'n schètter, 'n blaaj,
'n Jèn en 'n vèèg en 'n kaokel,
'n Mechoggel, 'n dutsel, 'n braoj...

Dan volgen er nog acht soortgelijke kwatrijnen vol vrouwentyperingen voor er besloten wordt met:

Rijgde deez' naome ès 'n snoer òn mekaor,

Dan is daor 't ènd van verlorre

En wete we saome, wè toer 't wel waar,

Um hier 'n pront vraauwke te worre!

Om het evenwicht enigszins te bewaren geeft de dichter op de eerstvolgende pagina *Scheldnaome vur 't maansvolk*. (alleen de 'k' al.)

Kaffer, kakmaoker, kaoljakker, kaolkop, kaolor, kappost, kaskenaode-maoker, karhengst, kattelakker, kattemèpper, katterprierster enz. (Er volgen nog 54 k – woordjes.)

Het moge duidelijk zijn dat de menselijke verschijning een belangrijke inspiratiebron is voor bijzonder idioom.

Literatuur

- Jules Deelder, *Danse jochie danse. De geboorte van een legende*.
- M. Elias, *Haags* (Den Haag 2002).
- Lex Reelick, e.a., *Bosch woordenboek*, deel 1 ('s-Hertogenbosch 1993) en deel 11 ('s-Hertogenbosch 2002).
- Thieu Sijbers, *Aachterum binne* (Helmond 1980).
- Cor en Jos Swanenberg, *Eige grèij* (Enschede 1996).